

Вера М. Вујевић Ђурић*
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале
Катедра за англистику

https://doi.org/10.18485/ai_zsjoski.2018.1.17
821.163.41.09-31 Андрић И.

ЕЛИПТИЧНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ У АНДРИЋЕВОМ ДЈЕЛУ *НА ДРИНИ ЋУПРИЈА* У ОДНОСУ НА ЕНГЛЕСКИ ПРЕВОД

Рад има за циљ да истражи и класификује типове и функције граматичких елипси у језику Андрићевог романа *На Дрини ћуприја*. У тексту се са синтаксичког становишта анализира присуство различитих типова наведених елиптичних конструкција у односу на енглески превод. Да би се таква анализа спровела, потребно је примијенити методу контрастивне анализе која полази од чињенице да у сваком језику постоје елементи који су узајамно слични или различити, при чему се у обзир узимају и граматички и семантички критеријуми. Полазимо од става да кореспонденти чине компарабилне аспекте два језика будући да они представљају категорије које се поклапају формално и семантички. Након краћег теоријског увода у раду се даје и класификација типова елипсе који се појављују у наведеном дјелу на српском и енглеском, илустрована реченицама из корпуса.

Кључне ријечи: елипса, контекст, контрастивна анализа, Андрић.

* vera.vujevic.djuric@ffuis.edu.ba

Увод

Почеци животне и литерарне приче Андрића везани су за три појма која умногоме дефинишу његово касније стваралаштво: историја, легенда, хроника. У свом историјском роману *На Дрини ћуприја* Иво Андрић заиста приказује значајне историјске догађаје на просторима које насељава вјерски и национално разнолико становништво, као и један репертоар легенди и митова у причи-хроници (Јеремић 1999: 81) о настанку и тристагодишњем трајању моста на Дрини. Истовремено, Андрићево стваралаштво добрим дијелом везано је за босанску касабу, па је и у овом дјелу дата вјерна слика Вишеградске варошице, људи различитих вјера и нација у њој, њене изузетне природне љепоте, њеног специфичног менталитета и духовног живота, те турбулентне историје. Како каже Јеремић (1999: 79) роман *На Дрини ћуприја* „узет у целини, одиста је испуњен причама о свакојаком 'квару', о смрти и страдањима, којима ништа не може да се одупре, а којима бурна балканска историја обасипа Андрићеву касабу разастрту око старог а вечно лепог моста”.

С друге стране, језик и стил Андрићевог приповједања огледа се у једној смирености у казивању, у једноставности, природности и одмјерености. Његов израз је чист, непосредан, искрен, уздржан у емоцијама и јасан. Његово стилски коректно, уравнотежено и промишљено изражавање кореспондира са правилном конструкцијом, те бирањем најпримјеренијих ријечи, које преносе разумљивост поруке (Петровић 2012: 636). Економија Андрићевог прецизног приповиједања лежи у одстрањивању свега сувишног и у стављању у заграде; у одбацивању фраза и свега онога што би за саму тему приповиједања било безначајно и што би само додатно оптерећивало текст. Тако се елиптичне реченице у језику Иве Андрића јављају у једној врсти циклуса, у коме с једне

стране имамо употребу непотпуне реченице, док с друге стране имамо контекст у коме се она јавља (Станојчић 1967: 284). „Наиме, од свих многобројних типова њених и типова исказа, који се као обични јављају у стилу савремених писаца, и то на начин који непосредно рефлектује замишљени ток проповедачке мисли или психичке реакције на оно што се као стварност, уметничка наравно, узима, – у језику уметничких дела Андрићевих налазимо са знатним квантитетом само класичан облик те реченице” (Стевановић 1958 цитиран у Станојчић 1967: 285). Код Андрића, тај облик се огледа у једноставној и схватљивој реченичној конструкцији, а економичност израза постиже се простим одступањем и нарушавањем прихваћеног реда ријечи у реченици, кршењем синтаксичких норми, те редуковањем реченичних фрагмената.

Управо та синтаксичка економичност, а не стилистичка, ће бити предмет овог истраживања у тексту романа *На Дрини ћуприја* и његовом преводу на енглески језик. Методом контрастивне анализе покушаћемо издвојити и објаснити типове елиптичних конструкција, те на који начин кореспондирају елидирани облици са контекстом колективног и несвјесног у тексту Иве Андрића. С обзиром на то да ово истраживање обухвата два језика, неопходно је утврдити шта је то што се може поредити у оквиру два или више језика? Одговори на ова питања заправо разматрају могућности помоћу којих се утврђује формална кореспонденција. Један од одговора тврди да се компарабилност може установити на основу семантичких критеријума, тј. компарабилни аспекти два језика су они који су еквивалентни или семантички готово једнаки. Други приступ овом проблему има друкчију перспективу, при чему се у обзир узимају и семантички и граматички критеријуми, јер се заступа став да кореспонденти чине компарабилне аспекте два језика будући да они представљају категорије које се поклапају

формално и семантички (Ђорђевић 2004: 53). Суштина овог приступа огледа се у појму еквиваленције, што подразумева да уколико неке категорије из језика А не постоје у преводу језика Б, то значи да је немогуће те компарбилне категорије два језика поредити, те се компарбилност у том случају може утврдити на основу преводне еквиваленције. У случају преводне еквиваленције неопходно је одредити полазну тачку, а то је неко универзално обиљежје, при чему тражимо реализацију тог обиљежја у језику који се пореди. У овом истраживању претпостављамо да ће превод на енглески језик оних непотпуних реченица које садрже граматичку елипсу понудити формалне кореспонденте у највећем броју примјера, те да неки формални кореспонденти језика А могу бити измијењени при преводу на језик Б, тј. енглески језик. Важно је истаћи да се елиптичне конструкције у овоме раду посматрају из угла синтаксе, тј. акценат је стављен на опис граматичке елипсе у тексту те њихов превод на енглески. У овом раду се нећемо бавити оним врстама елипси код којих долази до структурних и/или семантичких помјерања у реченичном контексту (Ковачевић 2000: 194), већ искључиво систематизованим приказом граматичких елипси (у којој до поменутих помјерања не долази) ¹ у овом Андрићевом дјелу, њиховом вјерном или мање вјерном преводу на енглески, те могућношћу успостављања формалних кореспондената или пак преводних еквивалената. Добар преводилац требао би да обрати пажњу на сљедеће уколико жели да донесе вјеран превод дјела: дјело би требало да има исту поруку као и на језику изворнику, са што мање измјена у форми и садржају. Истовремено, не треба заборавити на потребе читалаца за природним током приповиједања који је у духу језика прималаца како би сам текст био разумљив,

1 Више о томе в. Ковачевић 2000: 193-194.

јасан и природан за читање. Уколико преводилац успије вјерно да пренесе и економичност пишчевог исказа он уједно доприноси уштеди времена, смањује се напрезање при читању и разумијевању, те уједно, омогућује одржање пажње. Такав начин приступа преводу ће омогућити преводиоцу да избјегне неке од грешака као што су рогобатне или бесмислене конструкције, изостављање цијелих реченица или чак нетачан превод.

Елипса

Елипса као поступак темељи се на одступањима од устаљеног устројства реченичне конструкције узроковане њеним елидирањем, односно укидањем свих редундантних елемената неког исказа, док њена контекстуална предодређеност омогућава лаку реконструкцију изостављених дијелова. Елипса је „изостављање неког од елемената иначе потребних да би синтаксичка конструкција била потпуна” (Бугарски 2009: 232).

1. „Други дан, друга и нафака.” (НДЂ, 18)
{‘Another day another gain.’ (BOD, 33)}

Из примјера видимо да неизговорена, позната информација ствара празнину коју ми најчешће лако реконструишемо из лингвистичког контекста. Једноставно речено, термин *елипса* се најчешће односи на начин на који изостављамо ријечи у граматички; она је карактеристична за говорни језик и дозвољава нам да изостављамо реченичне елементе умјесто да их понављамо, при томе је корисна јер служи као веза међу значењима у тексту чинећи текст кохерентним и кохезивним. Катнић-Бакаршић (1999: 94) сматра да је „најчешћа функција елипсе приказивање спонтаног, емотивног, неприпремље-

ног говора, (...) она често стилизира разговорни стил и његову тежњу ка максималном укидању редуванце”. Елиплично изражавање карактерише сажетост, тј. редуковање неких реченичних чланова и свођење саопштења само на неопходне елементе. Када се ове непотпуне реченице посматрају као својство колоквијалног дискурса јасно је да оне нису стилски маркиране. Међутим, у књижевноумјетничким текстовима елиплично саопштавање је неријетко фигуративно, тј. долази до синтаксичких/семантичких помјерања у сусједном дијелу реченичног контекста, те је таква елипса стилистичка елипса или силепса². Фигуративност елипса остварује кроз нарушавање самог обрасца правилности и одступање од норме, односно кроз изневјеравање уобичајених очекивања (Турковић 2012). Будући да исказ остаје формиран само од оних дијелова који су најбитнији за преношење смисла, емотивних или експресивних исказа та врста редукације отвара мјесто вишезначности која потиче од самог контекста. Предмет овог рада биће дефектне реченице у чијој структури се несумљиво може рећи који дијелови су изостављени и чија повративост зависи од контекста. Чисто елиплично изражавање имамо код одговора на постављено питање, као у сљедећем примјеру:

2. – Како ти је име? – пита старац.
 – Миле, – каже младић покорно (...) (НДТ, 91)
 {‘What is your name?’ the old man asked.
 ‘Mile, said the youth humbly (...)}(BOD, 135)

Када на овако постављено питање одговоримо са кратким одговором, ми и даље добијамо једну праву реченицу, иако непотпуну. Њихова елиптичност је чак и нужна јер се овакве секвенце питање – одговор своде на

2 В. Ковачевић 2000: 194-211.

комуникативно најбитнију ријеч или фразу те су структурно кратке форме и могу се сматрати правим елиптичним реченицама. Неизречене дијелове у њој можемо најјасније успоставити јер нас постављено питање тачно упућује на њих. Текстуална повративост елидираног материјала један је основних и примарних услова предредности неке језичке категорије као елипсе – било да су оне мотивисане чисто језичком економијом или пак мислима и осјећањима јунака чије недоречене структуре носе експресивну вриједност. Прве би биле граматичке, друге стилистичке. И у српском и у енглеском језику код граматичких елипси неизречени дијелови реченице реконструишу се и допуњују већином на основу контекста, који може бити сусједни дио текста, претходно питање или претходна клауза/реченица:

3. Ви уопште немате знања ни праве склоности за науку.

– Види!

– Не, немате. (...) (НДЂ, 265)

{In general you have not got the calling or the true inclination for science.’

‘Really!’

‘No, you haven’t. (...)’ (BOD, 366)}

4. – Е, је ли право овако и јел’ ти слатко, Ибрага?

– Јесте, вала – каже тихо и замишљено сељак. (НДЂ, 297)

{‘Well, is that all right by you, Ibraga? Are you satisfied?’

‘Yes, by God, the peasant replied quietly and pensively.’(BOD, 408)}

5. Тада се ослудио и онај који ни на Бајрам није. (НДЂ, 65)

6. А то је лето заиста отпочело добро, боље него толика ранија. Шљива је родила, као што одавно није, а жита лепо понела. (НДЋ, 292)

Елидирана структура у наведеним примјерима заправо представља једну граматички дефектну и семантички недоречену реченицу са референцијалном двосмисленошћу, уколико се посматра независно од контекста. Реконструкција испуштеног материјала захтијева једноставно консултовање најближег сусједног текста. Реченица (примјер 6) потпуног значења изгледала би: *А то је лето заиста отпочело добро, боље [је отпочело] него толика ранија [лета]. Шљива је родила, као што одавно није [родила], а жита [су] лепо понела.* Изузетно од контекстуалних елипси (које су описане у овом раду) извор из кога се црпи изостављени материјал може бити и ситуација у којој се налази онај који говори или који слуша, те ванјезичка ситуација, или подразумијевана граматичка структура.

Елиптичне конструкције у роману *На Дрини ћуприја*

У тексту очекивано проналазимо оне врсте елипси које немају већу стилистичку вриједност. Као типичну елипсу у језику овог Андрићевог дјела налазимо најчешће непотпуну реченицу у којој је неразвијен предикат, и то глаголски дио предиката, као и на примјере елиптичних конструкција у којима је ријетко експлициран субјекат. Осим вербалних елипси (углавном највећи број примјера потпада под ову скупину), присутне су номиналне елипсе, те елидирање дијелова клауза и реченичних чланова унутар дијалога. Номиналне елипсе подразумијевају изостављање именичке фразе или дијела именичке

фразе. Једнако су заступљене у српском и енглеском. И готово да нема примјера који не подразумеијева елипсу и у енглеском преводу, уколико се она налази у оригиналном тексту:

7. Младић је живље крстарио од једне терасе до друге []³ и погледао ка пијацу. (НДЂ, 170)

{The young man passed more briskly from one terrace to the other [] and kept an eye fixed on the market-place. (BOD, 240)}

8. Стари Гаон је копнео од срамоте и жалости за првенцем сином, а сва јеврејска општина је осећала ту несрећу као своју []. (НДЂ, 162)

{Old Gaon shrivelled up from shame and grief for his eldest son, and the whole Jewish community felt the misfortune as if it had been its own []. (BOD, 231)}

9. Десетак сејмена се сврста у два реда, по пет [] са сваке стране. (НДЂ, 45)

{Ten guards were drawn up in two ranks, five [] on either side. (BOD, 72)}

10. – Зар ја за пет гроша главу да губим! Не, не, неее!

– За шест []– додаје мирно сељак. (НДЂ, 55)

{‘Am I to lose my head for five grosh? No, no, n-o-o-.

‘For six [],’ added the peasant calmly. (BOD, 85)}

11. Како једна топла ноћ у месецу августу личи на другу [], тако су и разговори (...) (НДЂ, 256)

{Just as one warm summer night in August is like another [], so the discussions (...) (BOD, 354)}

12. Говоре шапатом иако ни сами не знају чему тај

3 Угластим заградама означили смо мјесто испуштеног материјала.

опрез кад и онако сваког часа груне топ, час српски [] час аустријски []. (НДЋ, 320)

{(...) when every moment there was above their heads the thunder of the guns, now Serbian [], now Austrian []. (BOD, 438)}

Под условима елидирања, унутар номиналне елипсе, управни члан бива изостављен и тада његову функцију преузима други елемент модификације из синтагме, обично премодификатор. Модификатори могу бити детерминатори, бројеви (основни, редни), квантификатори, придјеви и друге именице. Управо је то оно што чини номиналну елипсу и српском и енглеском језику. Из примјера видимо да елидирани могу бити само управни чланови, или управни члан заједно са премодификатором. Елидирани материјал може бити надомјешћен из извора информација, а то је најчешће номинална група која претходи елипси (примјери 7 и 8): *Младић је живље крстарио од једне терасе до друге терасе и погледао ка пијаци // Стари Гаон је копнео од срамоте и жалости за првенцем сином, а сва јеврејска општина је осећала ту несрећу као своју несрећу. У елидираној структури у односу на неелидирану улогу управног члана преузимају редни бројеви (примјери 7 и 11), замјенице (примјер 8), основни бројеви (примјери 9 и 10), придјеви (примјер 12).*

Вратимо се најфреквентнијем облику елитичних констукција које смо издвојили, тј. реченицама са неразвијеним предикатом. Овакве реченице се не јављају у сваком могућем тренутку, ако текст схватимо као заокружену цјелину изражену временским категоријама. Непотпуна се реченица у којој је изостављен цијели предикат у оваквом облику најчешће јавља у описима. У већини превода, такву исту елипсу налазимо и у енглеском:

13. (Прешли су половину чаршије и пијац, део онога пута без излаза који је Фата у мислима толико пута прешла. Било је тврдо, стварно и обично, готово лакше него у мислима.) Ни звезда ни пространства, ни очевог муклог кашља, ни жеље да време иде брже или спорије. (НДЂ, 115)

{No stars, no expanse, no father's muffled cough, no desire for time to go more quickly or more slowly.} (BOD, 166)

14. Идуће, треће и последње ноћи исто бдење, исти распоред, исто уплашено ослушкивање. (НДЂ, 37)

{On the next, the third and last night, there was the same vigil, the same arrangements, the same fearful listening. (BOD, 61)}

15. Пред воденицом неки Турци. (НДЂ, 90)

{There were some Turks in front of the mill. (BOD, 133)}

16. Тренутак између дана и ноћи. (НДЂ, 100)

{It was the moment between day and night. (BOD, 147)}

Иако се преводилац Ловет Едвардс није одлучио за елидирану већ неелидирану реченицу у примјерима (15 и 16), они би се без структурних или семантичких ограничења могли превести тако да одражавају исти елиптични смисао у оба језика: *Some Turks in front of the mill // The moment between day and night*. С обзиром на ту чињеницу могли бисмо посматрати ову категорију елиптичних конструкција као компарабилну у српском и енглеском.

Један од облика елидирања унутар глаголске фразе, тј. вербалних елипси припада изостављању лексичког глагола са својим допунама и/или одредбама. Елидирана клауза се састоји само из помоћног глагола, који може бити и модални глагол.

17. Ти да си пимен и илумли, као што ниси [], ти би знао (...) (НДЂ, 225)

{If you were literate and educated, as you are not [], then you would know (...) (BOD, 313)}

18. И сви су ових дана као пијани од неког огорчења, од жеље да се свете и да кажњавају и убијају онога кога могу [], кад не могу [] онога кога би хтели []. (НДЂ, 88)

{And all of them, these days, were as if drunk with bitterness, from desire for vengeance and longed to punish and to kill whomsoever they could [], since they could not punish or kill those whom they wished []. (BOD, 130)}

19. –(...) да се царској руци ништа није отело и да ће ови паметни људи најпослије подићи што су наумили; а ви једнако: те неће [], те не могу []. (НДЂ, 64)

{(...) ‘that nothing escapes the Sultan’s hand and that these men of sense would finally put up what they had in mind, but you kept saying: they won’t do this, or they can’t do that. (...) (BOD, 89)’}

Примјер (19) умјесто елипсе садржи супституциону структуру про-форме помоћног глагола *do* иако је преводац могао изоставити и њу те добити подударну конструкцију. Уколико тестирамо ову реченицу без про-форме: *that nothing escapes the Sultan’s hand and that these men of sense would finally put up what they had in mind, but you kept saying: they won’t do this, or they can’t do that*, резултат би био сасвим прихватљива елипса лексичког дијела глагола унутар глаголске синтагме, при чему елидираном структуром управља помоћни глагол у одричном облику.

У српском језику најчешће од свих остају неизговорени облици помоћног глагола *јесам* и *бити*. То потврђује бројност оваквих примјера и код Андрића. Превод на енглески не открива исти тип елипсе на истом мјесту елидирања:

20. Али пут је дуг, земља [] тврда, тело [] слабо, а Османлије [] моћне и немилосрдне. (НДЂ, 22)

{But the way was long, the earth hard, the body weak and the Osmanlis powerful and pitiless.} (BOD, 39)

21. – Кратки су дани. Све [] краћи! (...) (НДЂ, 30)

{The days are short. Always shorter. (BOD, 50)}

22. У странца је четворка а у [] Милана десетка. (НДЂ, 158)

{The stranger cut a four and Milan a ten. (BOD, 226)}

23. Ту су и први послови и пазари, свађе и договори, ту [] састанци и сачекивања. (НДЂ, 16)

{There too were the first deals and bargains, quarrels and reconciliations, meeting and waitings. (BOD, 30)}

24. Такви су сви: тврдице и тутумраци, а пуни [] пара као шипак. (НДЂ, 18)

{They are all alike, misers and tight-fisted but as full of money as a pomegranate.}

Едвардс је у преводу примјера (21) показао да постоји елиптично казивање понудивши преводни еквивалент, премда у енглеском језику немамо елидирање исте категорије. Умјесто изостављања помоћног глагола понудио је осамостаљену придјевску фразу на тај начин изостављајући субјекат и оператор, што је у енглеском језику чиста ситуациона елипса⁴. Иако овдје немамо формалну кореспонденцију и поклапање, можемо закључити да се изостављање дешава на истом мјесту у оба језика. Примјери (22, 23, 24) показују елиптичност, мада структурно не потпадају под исту категорију. Преведени су напоредним или конструкцијама поређења, што је био

4 П. Вилсон 2000: 55-68.

једини начин да се одређени степен елиптичности очува и у енглеском преводу.

Сљедећа група издвојених елиптичних реченица се не ослања на контекст ради интерпретације дијела елидираног материјала. Овакве елипсе у себи садрже довољно елемената да буду разумљиве и без повезивања са контекстом или ситуацијом, иако се осјети да су неки дијелови реченичне структуре, најчешће предиката, остали неизречени. Њих Поповић (1967: 364) назива самосталне елипсе:

25. То је Рзав и на њему дрвени мост. (НДЂ, 10)
 {This was the river Rzav, with a wooden bridge across it.
 (BOD, 23)}

26. Варош на води. (НДЂ, 10)
 {It was a town on the water. (BOD, 23)}

27. Удри одмах, јер тај има и на себи и у бисагама.
 (НДЂ, 18)
 {Strike at once, for he has wealth both on him and in his
 saddlebags. (BOD, 33)}

28. Јесен је већ увелико; (НДЂ, 29)
 {Autumn was already in full spate; (...) (BOD, 49)}

29. Ако видиш да јордамли јаше а на њему црвен џемадан, сребрне токе и бијеле тозлуке, то је Фочак. (НДЂ, 18)
 {If you see that he rides proudly and that he wears a red corselet and silver bosses and white gaiters, then he is from Foča. (BOD, 33)}

30. Нигде објашњења, ни код људи ни у књигама.
 (НДЂ, 302)
 {Neither men nor books gave her any explanation. (BOD, 414)}

Енглески превод ових реченица не подразумијева употребу елипсе. Оно што је неизречено у српским примјерима, а разумљиво је, тј. може се дозвати у свијести, на енглеском језику се не може протумачити без контекста или ситуације. С обзиром на то да је највећи дио елидираних конструкција оваквог типа ситуационог карактера у енглеском језику он, за разлику од српског језика, подразумијева повративост на основу познате, стандардне синтаксичке структуре употријебљене у одређеној ситуацији која представља извор контроле елидираних елемената. Стога преводилац у енглеском језику јасно користи пуне форме глаголских фразе како би се избјегла двосмисленост.

На крају, понудићемо и неколико примјера са већ појашњеним елиптичним изражавањем у секвенцама питање – одговор. Оне чине дио клаузалних елипси, јер у њима од читаве реченичне конструкције налазимо само одређену допуну или одредбу модификатора номиналне или вербалне фразе:

31. Колико има везира или богаташа на свету који могу своју радост или бригу, или свој ђеиф и доколицу да изнесу на овакво место?

Мало, врло мало. (НДЂ, 17)

{How many Vezirs or rich men are there in the world who could indulge their joy or their cares, their moods or their delights in such a spot? Few, very few. (BOD, 32)}

32. – (...) На какве се законе ви усуђујете позивати?

На државне законе, господине предстојниче, који важе за све. (НДЂ, 311)

{‘(...) To what laws have you the effrontery to appeal...?’

‘The laws of the state, Sir, which apply to all.’ (BOD, 427/428)}

33. – Ко ме би дошао Ушћуп? – пита један старац, привидно равнодушно, младића који чита.

– Србији.

– Ух!

– А чији је Селаник?

– Грчки.

– Ух! Ух!

– А Једрене? – пита други тихо.

– Бугарско, белћим. (НДТ, 250)

‘Who will get Uskub (Skoplje)?’ asked one old man, apparently indifferently, to the youth who was reading.

‘Serbia.’

‘Uh!’

‘And who will get Salonica?’

‘Greece.’

‘Uh! Uh!’

‘And Jedrene?’ asked another in a low voice.

‘Bulgaria, probably.’ (BOD, 346)

Осим наведених, у Андрићевој прози проналазимо немали број непотпуних реченица других типова. Наиме, Андрићев стил је врло богат и необавезним малим клаузама које у граматичкој традицији српског језика одговарају појму *апозитива*, *предикативног атрибута* или *допунског предикатива*. Апозитиви и предикативни атрибути се као одредбе додају већ одређеним појмовима, што им даје извјесну самосталност у односу на ријечи којима се додају. Због тога, а и због природе односа који имају према предикату, они су уско повезани са непотпуним реченицама. Наиме, јачи нагласак на њима као одвојеним елементима, који се изражава јачом паузом у језику једног писца даће непотпуну реченицу. Предикатско-атрибутска квалификативност „може бити изречена и у форми предикативног атрибута, који има истовремено својства и именског дела предиката и атрибута”

(Пипер и др. 2005: 838). Конструкције с предикативним атрибутима показују значењску блискост са начинским адвербијалима и могу доћи као одговор на питање *Како?* те у енглеском језику одговарају адјунктивним клаузама или апсолутним клаузама (Кверк et al. 1985: 1124). Оне заправо представљају подврсту малих клауза које се, иако засноване на неексплицираној предикацији, не воде као врста елиптичних конструкција у англистичкој литератури. При томе, предикативни атрибут (или привремени атрибут) изражава особину ограничену на трајање радње исказане предикатом и налази се у логичкој зависности од надређеног предиката (Пипер и Клајн 2015: 312). С обзиром на бројност примјера које смо издвојили из текста, сматрали смо неопходним поменути их овдје. Ову су само неки од њих, с тим што не раздвајамо примјере апозитива и предикатског атрибута:

34. На грудима се указаше ране од верига, *потприштенe и поцрвенеле*. (НДЂ, 47)

{On his chest the wounds from the chains stood out, red and swollen. (BOD, 74)}

35. (...) то је био опет стари Радисав, *ситан и повијен, само без крви и живота*. (НДЂ, 55)

{(...) this was once again the old Radisav, *small and bowed, only now without blood or life*. (BOD, 86)}

36. Све је то пролазило мимо њих као ветар, *туђе и потпуно неразумљиво*. (НДЂ, 183)

{All that passed over their heads like the wind, foreign and completely incomprehensible.} (BOD, 257)

37. Сагорелог стомака, запаљене јетре, поремећених живаца, необријани и запуштени, равнодушни према свему на свету, тешки сами себи, седе тако и пију, (...) (НДЂ, 202)

{*With burntout stomachs, inflamed livers and disordered nerves, unshaven and uncared for, indifferent to everything else in the world and a burden even to themselves, they sat there and drank, (...)*} (BOD, 281)

38. Он већ годинама обилази, увек овако лак, свечан и насмејан, цркве и манастире, (...) (НДЂ, 86)

{*For many years he had been wandering about, always mild, solemn and smiling, visiting churches and monasteries,* (BOD, 128)}

39. Узбуђен и збуњен, сео је на то место и није се дизао са њега све до подне. (НДЂ, 162)

{*Excited and embarrassed, he went on sitting on that spot and did not move until noon.* (BOD, 230)}

40. Изузетак је чинио Алихоџа, неповерљив, својеглав, уочљив и „мимо свијет” у томе као увек и у свему осталом. (НДЂ, 230)

{*Alihodža, always mistrustful, pig-headed, plain-spoken and apart in that as in all else, was the exception.* (BOD, 320)}

Ово су само неки од издвојених примјера Андрићевих реченички употријебљених ријечи. Они се условно могу сврстати у ове наведене категорије, подређене задатку дескрипције који смо овоме раду поставили. У енглеском језику мале клаузе не спадају у типове елипси премда их одликује изостављање предикације, те смо стога ријешили да их накратко поменемо овдје јер је у питању чисто кршење синтаксичке норме.

Закључак

Из свега наведеног, претпоставило би се да ће у Андрићевом роману бити доста елиптичних конструк-

ција – и оних које су условљене одступањем од принципа традиционалног устројства реченице изостављањем неких њених дијелова и свођењем само на неопходне елементе, и оних које представљају пишчеву смислену намену да стилски уреди свој израз. У овом истраживању бавили смо се описом и поређењем првих. У односу на књижевне текстове гдје је елипса неријетко фигуративна и стилски обиљежена, комуникативно елидирање реченица је условљено језичком економијом. Таква је, на примјер, елипса у низу питање – одговор која представља чисту синтаксичку елипсу и гдје би се чак потпуни одговор могао сматрати стилски маркираним. Оне су уобичајене како у српском тако и у енглеском и могли бисмо рећи спадају у стандарднојезичку норму. То се показало и у нашој анализи, сви пронађени примјери у оба језика подразумјевају елипсу у овом низу, јер се одговор своди на комуникативно најбитнију ријеч, а сви остали дијелови реченице су елидирани. Употреба пуних неелидираних конструкција могла би се сматрати непотребно опширном, неприродном или са становишта комуникативне употребе језика чак и погрешном. Због тога се како наводи Ковачевић (2000: 193) „немали број типова елиптичних реченица сматра граматички уобичајеним (и нормативно препоручљивијим) од конкретних и неелиптираних реченичних структура.” Када се бира потпуна конструкција у односу на елиптичну онда је она изразито стилистички маркирана.

Као типичну и очекивану елипсу у Андрићевом тексту налазимо вербалну елипсу, и њене подтипове. Бројчано најзаступљенија је елипса цијеле глаголске фразе, па дијела глаголске фразе гдје су елидирани најчешће лексички глаголи са или без својих допуна, а елидирана клауза се састоји из помоћног или модалног глагола. Потом, изостављање глагола *јесам* и *бити* у српском језику, код којих немамо подударност са енглеским, али имамо пре-

водну еквиваленцију. На крају ту су и номиналне елипсе које, иако најмања група издвојених елипси, показују врло висок степен сличности и подударности у оба језика. Изостављени су обично управни члан именичке фразе са или без своје модификације, а елидрана фраза састоји се из предмодификација које је обично нека врста детерминатора, придјев или друга именица. На крају смо показали и неколико примјера малих клауза с обзиром на врло велики број оваквих клауза у анализираном тексту. Упркос чињеници да оне у енглеском језику нису категорисане као елипса, поменули смо и овдје, с обзиром на њихову врло велику заступљеност у тексту, и очигледан степен елиптичности који показују у оба језика.

Видјели смо да контекстуална зависност елиптичних конструкција дозвољава изостављање подразумијеваног материјала, те истовремено представља извор из кога се реконструишу испуштени дијелови реченице. При томе треба нагласити да елипса понекад може створити и амбигвитетан смисао, што само појачава ефекат и љепоту њене употребе. Можда заправо у томе и лежи права драж елиптичних конструкција, која захтијева читаочево ангажовање у проналажењу испуштене компоненте. Такво изражавање даје тексту упечатљивост и онеобичајеност, а с друге стране, сажетим исказима обезбјеђују се ефекти као што су динамичност, емоционална експресивност итд. Сам Андрић је истицао да је најтежи једноставан стил и да је писање у брисању. Одмјерена реченица много аргументованије преноси значење и обуздава живост маште, па добијамо структурно компактне реченице и изразе.

У природи сваког језика је да искорачи из стандардне форме и пређе у сажетије речено, у отвореност, искреност, у садржину. Што је више познатог, подразумијеваног, утолито је мање ријечи а више брисања. Тако се показало и у примјеру поређења овог Андрићевог текста. Све издвојене и описане врсте елиптичних конструкција у српском језику

имале су своје кореспонденте или преводне еквиваленте у енглеском. Чак и онда када се преводилац није одлучио за елидирану структуру, а није имао синтаксичких или семантичких ограничења да то учини, те категорије биле су подударне у два језика, јер је њихов превод могао садржавати елипсу. Разлог оваквом резултату истраживања може да лежи у чиљеници да је српски језик нешто богатији елиптичним категоријама од енглеског и да језик и стил Иве Андрића заиста одликава једну уравнотеженост, срећеност мисли, збијен и течан израз.

Литература

- Андрић 1965: И. Андрић, *На Дрини ћуприја*, Београд: Просвета.
- Андрић 2011: I. Andrić, *The Bridge on the Drina*, translated by Lovett F. Edwards, Beograd: Dereta.
- Бугарски 2009: R. Bugarski, *Uvod u opštu lingvistiku*, Beograd: Čigoja štampa.
- Вилсон 2000: P. Wilson, *Mind the Gap: ellipsis and stylistic variation in spoken and written English*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Ђорђевић 2002: R. Đorđević, *Uvod u kontrastiranje jezika*, Beograd: Čigoja štampa.
- Јеремић 1999: Љ. Јеремић, *На Дрини ћуприја – Андрићева вечна задужбина*, у: Р. Вучковић (ред.), *Зборник о Андрићу*. Београд: Српска књижевна задруга, 73-92.
- Картер и Симпсон 2005: R. Carter, and P. Simpson, *Language, Discourse and Literature, An Introductory Reader in Discourse Stylistics*, London and New York: Routledge.
- Катнић-Бакаршић 1999: M. Katnić-Bakaršić, *Lingvistička stilistika*, Budapest: Open Society Institute.
- Кверк и др. 1985: R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik, *A Comprehensive Grammar of the English language*, London: Longman.
- Ковачевић 2000: М. Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Крагујевац: Кантакузин.

- Кристал 2006: D. Crystal, *Making Sense of Grammar*, Harlow: Pearson Education.
- Лич и др. 2006: G. Leech, B. Cruickshank, R. Ivanič, *An A-Z of English Grammar & Usage*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Милчић Радовановић 2011: A. Milčić Radovanović, Perspektiva naratora i problem etničke određenosti u prevodima romana Na Drini ćuprija i Travnička hronika na engleski, *Philologia, Naučno-stručni časopis za jezik, književnost i kulturu*, broj 9, Beograd: Svelto, 135-142, dostupno na: http://www.philologia.org.rs/Files/broj_9.pdf, 22. 6. 2018.
- Петровић 2012: Т. Петровић, Беседа о причи и причању Иве Андрића, *Зборник радова са научног скупа Наука и идентитет*, Пале: Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 631-639.
- Пипер и др. 2005: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, и Б. Тошовић, *Синтакса савременога српског језика, проста реченица*, Београд-Нови Сад: Институт за српски језик САНУ-Београдска књига – Матица српска.
- Пипер и Клајн 2015: П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна грама-тика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић 1967: Љ. Поповић, Реченице са елиптичним предикатом, „*Наш језик*”, књига XVI, свеска 5, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српскохрватски језик.
- Секулић 1985: И. Секулић, *Из домаћих књижевности I*, Београд: Југославијапублик – „Вук Караџић”, 143-162.
- Станојчић 1967: Ж. Станојчић, *Језик и стил Ива Андрића (функције синонимских односа)*, Београд: Филолошки факултет Београдског Универзитета, 284-288.
- Турковић 2012: Н. Turković, *Razumijevanje filma: ogledi iz teorije filma, Elipsa kao stilistička figura (na primjeru Murnauovog Posljednjeg čovjeka)*, Zagreb: Društvo za promicanje književnosti na novim medijima, dostupno na: <http://elektronickeknjige.com/knjiga/turkovic-hrvoje/razumijevanje-filma/>, 16. 7. 2018.
- Филипс, Паркер 2014: С. Phillips, D. Parker, The psycholinguistic of ellipsis, *Lingua* 151 (2014), College Park USA: Elsevier, 78-95, Available online at www.sciencedirect.com, 14. 1. 2017.

Vera M. Vujević Đurić

ELLIPTICAL CONSTRUCTIONS IN ANDRIĆ'S
THE BRIDGE ON THE DRINA COMPARED
TO ENGLISH TRANSLATION

In this research we dealt with the description and comparison of grammatical ellipsis in the novel *The Bridge on the Drina* and its translation into English. The justification of the processes of language economy is analyzed through its use and its connection with the chosen narrative model and the motive plan of the novel. By using the method of contrastive analysis, we tried to isolate and explain the types of grammatical ellipsis and discuss the potential functions which the described types of elliptical constructions can perform in a given context. In relation to literary texts where the ellipsis is often figurative and stylistic, communicatively ellipted sentences are conditioned by the linguistic economy. Figurativity of the ellipsis is achieved through a deviation from the norm, that is, the failure of the usual expectations, which in addition may carry some additional meaning. The following categories of grammatical ellipses are distinguished in this Andrić's text: nominal, verbal, and ellipsis in a sequence question-answers, of which the most numerous are VP-ellipsis.

We have seen that the contextual dependence of elliptical constructions allows the omission of material that is known and understood, and at the same time represents the source from which the omitted parts of the sentence are reconstructed. It should be emphasized that ellipsis can sometimes create an ambiguous sense, which only increases the effect and beauty of its use.

Key words: ellipsis, context, contrastive analysis, Andrić.